

راهکارهایی جهت حل اختلال دیکته نویسی در حافظه دیداری دانش‌آموزان مقطع ابتدایی (مطالعه موردی)

ناصر عباسی (نویسنده مسوول)^۱

عاطفه عبدی لیفکوئی^۲

چکیده

اهمیت کتاب فارسی در مقطع ابتدایی انکار ناپذیر است. در این درس است که دانش‌آموزان، خواندن و نوشتن را فرامی‌گیرند. نوشتن، یک فرایند عصبی پیچیده است. اختلال دیکته نویسی، یک ناتوانی یادگیری محسوب می‌شود که بسیاری از دانش‌آموزان مقطع ابتدایی با آن رو به رو هستند. پژوهش حاضر سعی داشته است به صورت موردی به رفع اختلال دیکته‌نویسی یکی از دانش‌آموزان مقطع دوم ابتدایی که ضعف در حافظه دیداری دارد، بپردازد؛ لذا جهت رفع این اختلال، راه‌حلهایی ارائه و تاثیر آن بر دانش‌آموز مورد نظر ارزیابی شده است. روش پژوهش، کیفی از نوع اقدام‌پژوهی و همچنین شیوه گردآوری اطلاعات، کتابخانه‌ای است. به منظور اجرای طرح، ۱۲۰ کلمه هم‌صدا، از کتب فارسی پایه اول و دوم ابتدایی استخراج و پس از تهیه کارت‌های مقابلی از آن ۱۲۰ کلمه و ارائه آن‌ها به دانش‌آموز مورد نظر، از او خواسته شد، این کلمات را که نیاز به حافظه دیداری دارند، به شکل صحیح با انگشتان دست، در هوا بنویسد؛ نتایج تحقیق، پس از پنج هفته بررسی نشان داد؛ اختلال دیکته‌نویسی در حافظه دیداری وی، با نوشتن کلمات دارای حروف هم‌صدا، توسط انگشتان دست در هوا، از ۱۲۰ خطا به ۱۹ مورد خطا کاهش یافت. بر طبق بررسی‌های انجام شده، این نشان از کاهش ۷۲ درصدی میزان خطا در دیکته‌نویسی دانش‌آموز مورد مطالعه داشت. همچنین شواهد دیگر نشان دادند، این راه‌حل، موجب افزایش اعتماد به نفس و علاقه دانش‌آموز به نوشتن با مداد شد.

کلیدواژه‌ها: اختلال دیکته‌نویسی، اقدام‌پژوهی، املا یا انگشتان، دانش‌آموز دوم ابتدایی، حافظه دیداری.

^۱ گروه تحقیق و پژوهش اداره کل آموزش و پرورش استان زنجان naser241@gmail.com

^۲ دانشجوی معلم دانشگاه فرهنگیان، پردیس نسیمیه، واحد شهید باهنر تهران

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۲/۱۰ تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۴۰۰/۰۴/۲۰

در تمام کشورهای دنیا، مقطع ابتدایی زیربنای مقاطع دیگر تحصیلی است و در مقطع ابتدایی نیز پایه اول، اساس پایه‌های دیگر به شمار می‌آید؛ کشور ما، ایران، از این قاعده مستثنی نیست. از میان دروس پایه اول، درس فارسی از اهمیت دوجندانی برخوردار است؛ به طوری که بدون یادگیری درس فارسی، یادگیری دروس دیگر، تقریباً غیرممکن است. یکی از عوامل مهمی که در یادگیری درس فارسی بسیار اهمیت دارد، یادگیری املاء به صورت درست است. « به شاگردان از اولین سال‌های تحصیل نوشتن آموخته می‌شود. و اولین نشانه با سواد نوشتن صحیح است » (سیف، ۱۳۹۸). انواع اشتباهات پرتکرار املائی که یک دانش‌آموز با بهره هوشی طبیعی مرتکب می‌شود، ممکن است ناشی از اختلالات یادگیری در زمینه مهارت‌های نوشتن املا باشد؛ که به آن اختلالات دیکته‌نویسی می‌گویند (تبریزی، ۱۳۹۷: ۱۴). اختلال دیکته، یکی از شایع‌ترین اختلالات یادگیری در بین دانش‌آموزان ابتدایی است که ۳۰ درصد از تمام اختلال‌های یادگیری را به خود اختصاص داده است (عبداللهی، کیان‌ارثی و رحیمیان بوگر، ۱۳۹۳). اصطلاح اختلال املا، برای کودکانی که با وجود هوش طبیعی، بسیار بد می‌نویسند به کار برده می‌شود (سیف‌نراقی و نادری، ۱۳۹۴).

یکی از انواع اختلالات دیکته‌نویسی، اختلال در حافظه دیداری است. « اختلال در حافظه دیداری یعنی؛ کودک به خوبی قادر نیست تصویر حرف مورد نظر را در کلمه به خاطر بیاورد» (تبریزی، ۱۳۹۴: ۵۵). بررسی این امر به حدی از اهمیت برخوردار است که اگر دانش‌آموزی در نوشتن املاء ضعیف باشد، در سایر دروس نیز حتی با وجود استعداد بالا، پیشرفت نخواهد کرد؛ زیرا دانش‌آموزی که قادر نباشد، پاسخ سوالات سایر دروس را به درستی بنویسد، تا انتهای دوران تحصیل خود و حتی پس از آن این اختلال در او تثبیت خواهد شد و این خود زمینه استرس، اضطراب، کاهش عزت نفس، گوشه‌گیری، ترک تحصیل و ... را در او به وجود خواهد آورد. این پژوهش، با هدف حل اختلال دیکته نویسی در حافظه دیداری دانش‌آموز پایه دوم ابتدایی، به صورت موردی، انجام شده است و سؤالات پژوهش حاضر عبارتند از:

- ۱- اختلال دیکته‌نویسی در حافظه دیداری چیست؟
- ۲- چه پیشنهادهایی جهت رفع این اختلال می‌توان ارائه کرد؟

ادبیات و پیشینه پژوهش

همان‌قدر که مهم است، تا افراد بتوانند با زبان شفاهی با دیگران ارتباط برقرار کنند، به همان اندازه نیز مهم است که بتوانند با نوشتن نیز ارتباط برقرار کنند (کریمی و علیزاده، ۱۳۹۲). اهمیت اختلال دیکته‌نویسی امری غیر قابل انکار است. چنان‌چه معلم یا مربی به موقع و دقیق مشکلات

دانش‌آموز را تشخیص دهد، می‌تواند سریع راه حل مناسب و منطقی را برای حل مشکل انتخاب و برای بهبود وضعیت آموزشی دانش‌آموز، اقدام کند (ملکوتی، ۱۳۸۶).

در ایران اولین بار آقایان فریدون رخشان و اکبر فریار در سال ۱۳۹۳ با ترجمه کتابی، دانش‌های مربوط به کودکان دارای اختلالات یادگیری را به فرهنگ ایران افزودند. برخی از تحقیقاتی که در این زمینه صورت گرفته به شرح زیر است: کرد و خدا نظر (۱۳۹۷) در تحقیقی با عنوان «اختلالات دیکته نویسی در دوره ابتدایی»، به بررسی انواع اختلالات دیکته که دانش‌آموزان در دوره ابتدایی با آن مواجهند؛ پرداخته‌اند و برای هر یک راه حل‌هایی نیز ارائه داده‌اند. ابوالفضل بختیاری (۱۳۹۷) در طرح پژوهشی خود، با عنوان «چگونه توانستم اختلال دیکته نویسی مهدیه را حل کنم؟» مشکل دیکته نویسی یکی از دانش‌آموزانش را رفع کرده است. رحیم شبانی و همکاران (۱۳۹۶) نیز در تحقیقی با عنوان «اختلالات دیکته نویسی در مقطع ابتدایی (مطالعه موردی: اختلال دیکته نویسی معین)» در مورد درمان مشکل درس دیکته نویسی دانش‌آموزی به نام معین که در پایه اول مشغول به تحصیل بود، پژوهش کرده‌اند. در این زمینه جهت درمان با اختلالات دیکته نویسی دانش‌آموزان پیشنهادهای ارائه کرده‌اند. آقار (۱۳۸۶)، در یک مطالعه نشان داده است که ۷ درصد دانش‌آموزان ابتدایی شهر اصفهان از اختلال املاء رنج می‌برند.

روش پژوهش

پژوهش حاضر با استفاده از روش اقدام‌پژوهی، به بررسی و رفع اختلال دیکته‌نویسی در حافظه دیداری دانش‌آموز پایه دوم ابتدایی، به صورت موردی پرداخته‌است. شیوه گردآوری اطلاعات به روش کتابخانه‌ای بود و نویسندگان، با مطالعه‌ی کتب، بررسی سایت‌ها و مطالعه مقالات معتبر علمی-پژوهشی به آن‌ها دست‌یافته‌اند. در این پژوهش، ابتدا به جهت اطمینان از طبیعی بودن هوش دانش‌آموز مورد نظر، به اجرای آزمون هوشی ماتریس‌های پیشرونده استاندارد ریون مبادرت شد؛ پس از اطمینان از طبیعی بودن هوش دانش‌آموز، اقدام به مصاحبه با اطرافیان دانش‌آموز مورد نظر شد و از این طریق با ویژگی‌های وی جهت یافتن راهکارهایی موثر، آشنایی لازم به عمل آمد. پس از انتخاب راه‌حل مناسب با ویژگی‌های دانش‌آموز، آن راه‌حل به مدت پنج هفته بر روی وی، اجرا و نتایج به صورت کمی با نرم افزار Excel مشخص شد.

یافته‌های تحقیق

برای انجام هر تحقیقی، گردآوری و جمع‌آوری مطالب صحیح، یکی از عوامل ضروری محسوب می‌شود. هم‌چنین پژوهش زمانی دارای اهمیت و ارزش علمی و کاربردی خواهد بود که بر آمده از مطالعات کافی درباره موضوع تحقیق باشد. لذا در اقدام‌پژوهی حاضر، با گردآوری اطلاعات از مورد مطالعه، از طریق اطرافیان و خودش و هم‌چنین برگزاری آزمون هوش، از چند و چون کارها

راهکارهایی جهت حل اختلال دیکته نویسی در حافظه دیداری...

آگاهی لازم حاصل شد تا به این طریق، از دوباره کاری پرهیز و اطلاعات دست اول از وی به دست آورده شود.

پژوهش حاضر مطالعه موردی بر روی یکی از دانش آموزان دختر پایه دوم ابتدایی بود که پایه اول او نیز مانند پایه دوم تحصیلی، با دوران همه گیری ویروس کرونا مصادف بوده است. وی به دلیل اوضاع نامناسب خانواده، ۶ ماه از اول ابتدایی را بدون تلفن همراه سپری کرد. پدر این دانش آموز، دارای تحصیلات تا سطح پنجم دبستان و مادرش نیز بی سواد بوده است. این دانش آموز تک فرزند بود و دارای خواهر و برادری نبوده است. به هنگام بررسی دفتر املاء این دانش آموز، مشاهده شد که در پاسخ به تکلیف (با کلمه صبح جمله بسازید)، در یک سطر دفتر فقط نوشته بود، «سبح» و ۲۰ دقیقه می شد که به آن خیره مانده بود. اختلال و ضعف در حافظه دیداری این دانش آموز، به وضوح در تمامی دفترهای املا وی از پایه اول و دوم قابل رؤیت بود. به منظور این که نقد و بررسی منطقی در مورد دانش آموز مورد مطالعه انجام شود، اطلاعات لازم از اطرافیان و نزدیکان دانش آموز گردآوری شد؛ لذا جهت تحقق این امر، از طریق اجرای آزمون هوش و مصاحبه با خود دانش آموز و اطرافیان وی، تلاش در جهت برقراری رابطه با آنها انجام پذیرفت.

یکی از اقدامات یاری دهنده برای کسب اطلاعات در مورد دانش آموز مورد مطالعه، اجرای آزمون هوش بود. زیرا «بهتر است ابتدا با اجرای آزمون هوش، از طبیعی بودن هوش کودک اطمینان حاصل نماییم» (تبریزی، ۱۳۹۴: ۱۵). جهت تحقق این امر، در وهله اول، اقدام به اجرای آزمون هوشی ماتریس های پیشرونده استاندارد ریون^۳ شد که یکی از ابزارهای ارزیابی شناختی یا سنجش هوش تصویری کودکان است. آزمون هوشی ماتریس های پیشرونده استاندارد ریون، از جمله ابزارهای سنجش هوش غیرکلامی است که برای اندازه گیری عامل عمومی هوش (g) مورد استفاده قرار می گیرد. فرم کوتاه شده این آزمون، متشکل از ۳۶ سوال است و اول هر فرم ۶ سوال قرار دارد که به صورت رنگی و برای کودکان ۵-۱۱ سال، افراد عقب مانده ذهنی یا جسمی و کسانی که زبان انگلیسی نمی دانند، طراحی شده است (رحمانی و عابدی، ۱۳۸۳: ۸۲). هم چنین به دلیل این که این تست برای افرادی که توانایی خواندن و نوشتن ندارند، مفید است، قادر بود تا اطلاعات مفیدی از هوش دانش آموز مورد پژوهش در اختیار پژوهشگران قرار دهد.

این آزمون، بر روی دانش آموز مدنظر اجرا شد و وی از ۳۶ سوال به ۱۹ سوال پاسخ صحیح داد. با توجه به تعداد پاسخ ها، بهره هوشی دانش آموز، ۹۸ تعیین شد. از آن جا که نزدیک ترین افراد به فرد، خانواده او هستند، به گردآوری اطلاعات از مادر دانش آموز مورد نظر مبادرت شد. خانواده، به ویژه در سنین حدود ۲ تا ۱۰ سالگی مهارت هایی به کودک می آموزد که در رابطه با کارهای

^۳ Raven Standard Progressive Matrices

آموزشگاه، نقش اساسی دارند. این مهارت‌ها عبارتند از: زبان، توانایی یادگیری از بزرگسالان، جنبه‌هایی از نیاز به پیشرفت، عادت به کار کردن و توجه به «وظایف». اگر چه خانواده‌ها در آموزش این مهارت‌ها به کودکان تفاوت دارند، اما نتیجه کار بعضی خانواده‌ها در ایجاد این مهارت‌ها و توانایی‌های دیگر فوق‌العاده است (بلوم، ۱۳۷۴).

گرد آوری اطلاعات از مادر دانش آموز

در طی مشاهداتی که پژوهشگران از رفتار دانش آموز مورد نظر داشته‌اند، نتایج نشان می‌دهد که نزدیک‌ترین فرد به او، که بیش‌ترین ساعات را با وی به سر می‌برد، مادرش بوده است. به همین دلیل، مصاحبه و پرسش و پاسخ از مادر دانش آموز، می‌توانست اطلاعات مفیدی جهت شناخت دانش آموز و انتخاب راه حل برای رفع مشکل در حافظه دیداری وی در اختیارمان قرار دهد. «والدین با شیوه‌های تربیتی خاص خود و با انتقال ارزش‌های دینی و اخلاقی، اجتماعی، نگرش‌ها و ... نقش تعیین کننده‌ای در رشد شخصیت فرزندان ایفا می‌کنند» (اسماعیلی اقدام، ۱۳۸۸: ۴۵).

جدول ۱: اطلاعات گردآوری شده از مادر دانش آموز

ردیف	سوالات مصاحبه	پاسخ مادر
۱	از چه زمانی متوجه اختلال دیکته نویسی در فرزندتان شدید؟	از زمانی که او، وارد کلاس اول ابتدایی شد، نمی‌توانست درست بنویسد و معلم چندین بار از ما درخواست کرد تا مشکل دانش‌آموزمان را رفع کنیم و او را به مشاور ارجاع داد؛ اما ما به دلیل مسائل اقتصادی قادر نبودیم به مشاور مراجعه کنیم.
۲	آیا تا به حال برای رفع اختلال دیکته نویسی فرزندتان اقدامی انجام داده‌اید؟	بنده سواد خواندن ندارم و همسرم نیز وقت کافی جهت رسیدگی به مسائل آموزشی را ندارد. به طور کل ما اقدام خاص و جدی‌ای در این باره انجام نداده‌ایم.
۳	آیا دانش آموز خود را به خاطر اختلالش سرزنش و یا تنبیه می‌کنید؟	سرزنش خیر؛ اما به دلیل ضعف در نمراتش توسط پدرش تنبیه می‌شود.
۴	آیا دانش آموز شما از نظر مسائل فیزیکی (اتاق مناسب و...) و روانی در خانه آرامش دارد؟	از لحاظ روانی آرامش دارد. اما منزل مان کوچک است و دخترمان فضا و اتاق مخصوصی جهت مطالعه ندارد و اکثراً می‌گوید رفت و آمدها نمی‌گذارد تمرکز کنم.
۵	آیا برای دخترتان منبع انگیزه‌ای جهت تشویق فراهم کرده‌اید؟	چندین هدیه در حد وضع مالی برایش تهیه کرده‌ام.
۶	دانش آموزتان به چه امروز یا بازی‌هایی علاقه‌مند است؟	او بیشتر اوقات نقش بازیگران را ایفا می‌کند. به ورزش نیز قبل از مدرسه علاقه‌مند بود. انیمیشن نیز بیش از حد مشاهده می‌کند. به نقاشی هم خیلی علاقه دارد.

راهکارهایی جهت حل اختلال دیکته نویسی در حافظه دیداری...

۷	آیا به دانش آموزتان در مشکلات درسی اش کمک می کنید؟	متاسفانه بنده به دلیل بیماری در کودکی از تحصیل محروم مانده ام و سواد خواندن و نوشتن ندارم
---	--	---

گردآوری اطلاعات از پدر دانش آموز

طی مصاحبه با پدر دانش آموز، اطلاعاتی را کسب کردیم که در جدول ذیل به شرح آن پرداخته

می شود:

جدول ۲: اطلاعات گردآوری شده از پدر دانش آموز

ردیف	سوالات مصاحبه	پاسخ پدر
۱	چه میزان از وقت خود را به حل مشکل فرزندان اختصاص می دهید؟	بنده به دلیل دغدغه های کاری شب ها ۲ الی ۳ ساعت با او در ارتباطم.
۲	آیا تا به حال برای رفع اختلال دیکته نویسی فرزندان هم اقدامی انجام داده اید؟	این وظیفه را به مادرش محول نمودم تا او رسیدگی کند.
۳	آیا دانش آموز خود را سرزنش و یا تنبیه به خاطر اختلالش می کنید؟	من اعتقادی ندارم که او دارای اختلال باشد. به نظرم بیش از حد تنبیل است. به همین خاطر در مواقعی که خانه باشم اگر مشاهده کنم که نمرات پایینی گرفته است او را در حمام و یا مکانی تاریک حبس می کنم.
۴	آیا به دانش آموزتان در مشکلات درسی اش کمک می کنید؟	در ایام تعطیلات نوروز، هر روز به او املا گفتم. اما کارگری هستم که فقط شب ها به خانه می آیم و وقت نمی کنم به او در درس هایش رسیدگی کنم.
۵	آیا برای دخترتان منبع انگیزه ای جهت تشویق وی فراهم نموده اید؟	به نظر من، تشویق بی فایده است و موجب لوس شدن او می شود.

گرد آوری اطلاعات از دانش آموز

از آنجا که بهترین گواه در خصوص هر شخصی، خود او می تواند باشد، لذا به گردآوری اطلاعات از خود دانش آموز نیز اقدام شد. در این مورد (شانک، ۲۰۰۱: ۱۲۵) نیز معتقد است: یادگیری خودتنظیمی در مهارت نوشتاری، می تواند تحت تاثیر «خودسنجی و همسال سنجی» ارتقا پیدا کند.

جدول ۳: اطلاعات گردآوری شده از دانش آموز

ردیف	سوالات مصاحبه	پاسخ دانش آموز
۱	چه میزان از وقت خود را به نوشتن اختصاص می‌دهید؟	زمانی که زنگ املا باشد و معلممان بگوید املا بنویسیم.
۲	به انجام چه کارهایی علاقه مند هستید؟	ورزش - بازیگری - پانتومیم - مار و پله - نقاشی
۳	در کنار چه کسی و یا کسانی احساس آرامش دارید؟	مادر
۴	در کنار چه کسی یا کسانی می‌توانید درس را بهتر فرابگیرید؟	چنین شخصی را ندارم
۵	به املاي خود چه نمره ای می‌دهید؟	نمی‌دانم. نظری ندارم
۶	به نظر شما بزرگ‌ترین مانع برای عدم توانایی در املا نوشتن برایتان چیست؟	هر چه می‌نویسم مشخص می‌شود که اشتباه کرده‌ام. اصلا نمی‌توانم حروف الفبا را تشخیص دهم.
۷	آیا علاقه مند به تلاش برای رفع این مشکلاتان هستید؟	من خیلی خسته‌ام از مسخره شدن توسط اطرافیانم
۸	چه انتظاری از پدر، مادر و معلم خود دارید؟	یاری‌ام کنند.

گرد آوری اطلاعات از معلم

به دلیل این که کلاس اول و دوم، یک معلم، مسئولیت تدریس این دانش آموز را برعهده داشته است، لذا اطلاعات وی می‌تواند مفید واقع شود. به همین خاطر به شرح اظهارات وی، در ذیل پرداخته شد:

جدول ۴: اطلاعات گردآوری شده از معلم

ردیف	سوالات مصاحبه	پاسخ معلم
۱	از چه زمانی دانش آموز مورد نظر را می‌شناسید؟	بنده سال ۹۸ معلم کلاس اول ابتدایی و سال ۹۹ معلم کلاس دوم ابتدایی این دانش آموز بوده‌ام.
۲	چه زمانی و چگونه متوجه اختلال وی شدید؟	این مشکل کمی دیر تشخیص داده شد. آموزش‌ها مجازی بودند و در حد آموزش حضوری بر دانش آموزانم نظارت نداشتم. حدودا پس از تدریس نشانه س و ص متوجه شدم که این دانش آموز نمی‌تواند این حروف هم صدا را تشخیص دهد. اما رفته رفته این عدم تشخیص، به اختلال تبدیل شد.
۳	چه اقداماتی جهت رفع مشکل برای دانش آموزتان کردید؟	با آموزش مجازی نمی‌شود اقدام با کیفیتی انجام داد. لکن با مادر وی صحبت کردم و او را به مشاور ارجاع دادم. به مشاور مدرسه نیز اطلاع رسانی کردم که این دانش آموز دچار اختلال دیکته نویسی است. ایشان پیگیری خاصی نکردند.

راهکارهایی جهت حل اختلال دیکته نویسی در حافظه دیداری...

۴	چه انگیزه‌ای برای دانش‌آموزان تدارک دیدید؟	چون آموزش حضوری نیست، نمی‌توانم انگیزه خاصی برای وی فراهم کنم.
۵	آیا وی در تمام دروس اینگونه است؟	بله . منتهی در نوشتن خیلی بیشتر از دیگر دروس اختلال دارد.
۶	چه راهکارهایی را جهت مقابله با اختلال دیکته نویسی دانش‌آموز مورد نظر پیشنهاد می‌کنید؟	تمرین و تکرار - وجود معلم یا ناظر خصوصی در منزل- مرور حروف الفبا از اول ابتدایی برای وی - انجام تکالیفی خاص جهت تقویت حافظه دیداری وی
۷	دانش‌آموز مورد نظر در مدرسه چگونه با دیگران ارتباط برقرار می‌کند؟	در پایه اول ابتدایی تنها یک هفته حضوری بودند. ارتباط قابل قبولی با دیگر دانش‌آموزان نداشت.
۸	به نظر شما دلیل اصلی اختلال دیکته نویسی در دانش‌آموز مورد نظر چیست؟	عدم سواد والدین و مجازی بودن کلاس‌ها

تجزیه و تحلیل یافته‌ها

پس از بررسی عملکرد آموزشی دانش‌آموز، اجرای آزمون هوش غیرکلامی ریون، وضعیت خانوادگی وی و مصاحبه و گفتگو با والدین، معلم و خود دانش‌آموز، به تجزیه و تحلیل اطلاعات به دست آمده پرداخته شد تا از این طریق به واکاوی اختلال دیکته نویسی دانش‌آموز مبادرت شود. لذا سعی شد تا با تجزیه و تحلیل درست، راه حل‌های منطقی در خصوص این دانش‌آموز ارائه شود.

به منظور تجزیه و تحلیل اختلال دیکته‌نویسی در حافظه دیداری دانش‌آموز مورد مطالعه، می‌بایست به علت‌هایی که موجب به وجود آوردن این اختلال در وی شده‌اند، بپردازیم؛ لذا پس از مشاهدات لازم، مجموعه علل به وجود آورنده اختلال دیکته‌نویسی در دانش‌آموز مورد نظرمان شناسایی شد و مورد بررسی قرار گرفت.

اولین علتی که می‌تواند موجب اختلال در دانش‌آموز مورد نظر شده باشد، بی‌توجهی و عدم پیگیری جدی معلم کلاس اول و دوم ابتدایی وی و مشاور مدرسه است. از آنجا که معلمان مهم‌ترین مجریان برنامه درسی هستند، لذا حتی اگر پدر و مادر بی سواد باشند، این وظیفه بر دوش معلم است. هیوز، گلیسون و ژانک^۴ (۲۰۰۵) انتظارات معلمان از دانش‌آموزان را بر پیشرفت تحصیلی آنها موثر می‌دانند. به عقیده ریلی^۵ (۲۰۰۹) و فیشر، والدریپ و بروک^۶ (۲۰۰۵) برای

^۴ Hughes, Gleason & Zhang
^۵ Riley
^۶ Fisher, Waldrip & Brok

معلمان ابتدایی، به سبب ماهیت شغلی شان اطلاع از وضعیت خانواده دانش‌آموز، از اهمیت بالایی برخوردار است و معلمان در بسیاری از موقعیت‌های متفاوت، با توجه به زمینه‌های برنامه‌درسی، در مقابل دانش‌آموزان خود مسئول هستند. هم‌چنین آن‌ها می‌توانند رابطه عاطفی عمیق‌تری با دانش‌آموزان خود ایجاد کنند و آن‌ها را بشناسند و با فعالیت‌ها و مشکلات آنان در زمینه‌های درسی و غیردرسی درگیر شوند (ریلی، ۲۰۰۹). در نهایت لیو، چن و هیوز (۲۰۱۰) اشاره کرده‌اند که روابط مثبت معلم - دانش‌آموز ممکن است از کودکان در مقابل محیط‌های نامطلوب خانه از جمله روابط منفی و نامناسب والدین - کودک، محافظت کند.

دومین علتی که می‌تواند سبب اختلال دیکته‌نویسی در دانش‌آموز مورد مطالعه در این پژوهش به حساب آید، بی‌سوادی مادر و سوادِ پایین پدر وی است؛ زیرا در ایام مجازی شدن کلاس‌ها، تنها افرادی که با وی به صورت حضوری تعامل داشتند، پدر و مادر هستند و آن‌ها نیز به دلیل عدم بهره از سواد کافی، که این خود مانعی محسوب می‌شود، قادر نبودند فرزند خود را یاری نمایند. این نکته در تحقیقات ثابت شده است که شغل و سطح اجتماعی والدین نیز رابطه مستقیمی با پیشرفت تحصیلی فرزندان دارد (خیر و استوار، ۱۳۸۵) و بی‌سوادی والدین نه تنها در ایجاد این اختلال و افزایش آن، بلکه در تمام ابعاد می‌تواند بر دانش‌آموزان اثر منفی بگذارد. سطح سواد والدین، به عنوان یکی از مهم‌ترین ابعاد اقتصادی - اجتماعی موثر بر عملکرد دانش‌آموزان در مدرسه، در بسیاری از کشورها به اثبات رسیده است (یانگ، ۲۰۰۳).

سومین علتی که موجب اختلال دیکته‌نویسی در این دانش‌آموز شده است، این است که پدر، وی را به دلیل نمرات پایین، تنبیه می‌کرده است. این امر نه تنها مشکل اختلال دیکته‌نویسی دانش‌آموز را برطرف نمی‌کند؛ بلکه زمینه بروز انواع مشکلات و اختلالات دیگر را نیز در وی فراهم می‌کند. اسکینر، روانشناس رفتارگرا چنین عقیده دارد که تنبیه شدید کودکان و نوجوانان در قبال انجام رفتار نامطلوب ممکن است، موقتا به حذف آن رفتار در کودک بیانجامد، ولی در بیشتر مواقع به بروز رفتارهای جبرانی انتقام جویانه و ضد اجتماعی منجر می‌شود یا مشکلات هیجانی دیگری را به بارمی‌آورد (افروز، ۱۳۷۷). هم‌چنین این روش تربیتی که پدر این دانش‌آموز اتخاذ کرده است، عواقب بلند مدتی نیز در پی خواهد داشت. روش‌های نادرست تربیتی از قبیل: توهین، سرزنش، عدم ارائه محبت و تنبیه بدنی، موجب عدم ارضای نیازهای اساسی کودک از قبیل احساس امنیت، احساس ارزشمند بودن، احساس اعتماد به نفس و احساس استقلال خواهد شد (افشاری، ۱۳۷۵ : ۳۵).

چهارمین دلیل ایجاد اختلال دیکته‌نویسی در دانش‌آموز مورد نظرمان این است که والدین، وجود چنین اختلالی در وی را باور ندارند و به او برچسب تنبل می‌زنند. این برچسب تنبلی، به

_____ راهکارهایی جهت حل اختلال دیکته نویسی در حافظه دیداری...

وی می‌تواند دلیلی باشد تا اختلال دیکته نویسی در وی تثبیت شود. رعایت حریم خصوصی کودکان و نوجوانان به منظور پرهیز از بدنام کردن آن‌ها و اجتناب از الصاق عناوین بر کودک و نوجوان از مبانی مهمی هم‌چون جلوگیری از ایجاد شخصیت منحرف در طفل و نیز پیشگیری از ارتکاب مجدد آن رفتار توسط وی، برخوردار است (درویش زاده، ۱۳۹۷).

پنجمین علتی که موجب ایجاد اختلال در دانش‌آموز مورد نظرمان شده است، عدم برخوردارگی وی از محیط فیزیکی آرام و مستقل است. این می‌تواند، ناشی از مشکلات اقتصادی خانواده وی باشد؛ لذا فضای فیزیکی نامناسب نیز، عاملی به حساب می‌آید که دانش‌آموز مورد نظر در آن رنج می‌برد. ویژگی فیزیکی محیط مطالعه و آموزش، باعث بالا رفتن انگیزه دانش‌آموزان برای یادگیری می‌شود (گل محمدی، ۱۳۸۴: ۳۶).

ششمین علت اختلال دیکته‌نویسی در دانش‌آموز مورد مطالعه، ضعف وی در تشخیص حروف هم‌صدا است؛ یعنی وی دچار ضعف در حافظه دیداری است. این نشان از وجود اختلال دیکته-نویسی در حافظه دیداری وی دارد. کودکانی که در زمینه حافظه دیداری دارای مشکل هستند، نمی‌توانند کلمات با صدای یکسان و شکل متفاوت را صحیح بنویسند. با این که هیچ مشکلی در بینایی خود ندارند، ولی در یادآوری و بازشناسی شکل حروف الفبا، اعداد و اشکال دچار ضعف هستند (هلاند و آسبجورنسن، ۲۰۰۴).

هفتمین عاملی که موجب اختلال در دانش‌آموز مورد نظرمان شده است، مصادف شدن دوران اول ابتدایی وی، با شیوع ویروس همه‌گیر کرونا است. لذا این دانش‌آموز، به صورت حضوری و چهره به چهره تعامل با معلم خود نداشته است که شاید اختلال در حافظه دیداری وی، ریشه در همین آموزش‌های مجازی داشته‌باشد. «عدم حضور فیزیکی و استفاده از زبان تن، برای دادن پس‌خوراند و عدم کنترل کافی و دقیق استاد بر کلاس درس از معایب آموزش الکترونیکی محسوب می‌شوند» (عطاران، ۲۰۰۴).

ما در این پژوهش، از طریق بررسی عملکرد دانش‌آموز، مشاهده و ارزشیابی به عمل آمده از وی در هنگام نوشتن املا، مصاحبه با والدین، معلم و خود دانش‌آموز، به اطلاعات نسبتاً جامعی در مورد وی دست‌یافته‌ایم. هم‌چنین، باید بگوئیم که در این مسئله، دانش‌آموز، پدر و مادر، معلم و مشاور مدرسه دخیل هستند. در خصوص رابطه دوستانه با دانش‌آموز نیز دریافته شد که با توجه به اطلاعات به دست آمده، دانش‌آموز دوست صمیمی چندانی ندارد و تنها اندکی با مادر خود رابطه نزدیکی دارد. با توجه به بررسی عملکرد دانش‌آموز و مصاحبه‌های به عمل آمده؛ مسئله عمده وی، اختلال دیکته‌نویسی در حافظه دیداری است. حال اگر اختلال حافظه دیداری دانش‌آموز مورد نظرمان در نوشتن املاء رفع نشود، وی قادر نخواهد بود، دروس دیگر را بخواند و بنویسد و این امر به خودی خود، سبب افت تحصیلی وی خواهد شد.

این مشکل عمدتاً در درس فارسی و زمان ارزشیابی املای فارسی رخ می‌دهد. دانش‌آموز مورد نظر از یک خانواده طبقه نسبتاً ضعیف و در یکی از مدارس دولتی مشغول به تحصیل است. به دلیل تعطیلی مدارس، دانش‌آموز، تعاملی با مدرسه و معلم و دانش‌آموزان دیگر ندارد. و هم چنین به علت بی‌سوادی و کم‌سوادی والدین، فردی کنارش نیست که مشکلات درسی وی را رفع کند. حال پس از بررسی‌های انجام شده، خلاصه‌ای از یافته‌های حاصل از تجزیه و تحلیل، در قالب نمودار شماره ۱ ارائه کرده شده‌است:

خلاصه اولیه یافته‌ها

نمودار ۱: بررسی علل اختلال دیکته نویسی دانش‌آموز مورد نظر

ارائه راه حل

آشنایی با علت‌های اختلال دیکته‌نویسی در حافظه دیداری دانش‌آموز مورد نظرمان، به ما کمک کرد که عکس‌العمل مناسبی داشته باشیم و راه‌حل‌های خلاقانه‌ای برای مشکلات پیدا کنیم

_____ راهکارهایی جهت حل اختلال دیکته نویسی در حافظه دیداری...

و این را بدانیم که راه حل واحدی برای حل همه‌ی مشکلات وجود ندارد؛ بلکه بسته به شرایط موجود و ماهیت مشکل، باید راه حل مناسب یافته شود.

از آن جایی که کودک بیشترین زمان را با خانواده سپری می‌کند، قبل از ارائه راه حل برای رفع اختلال دیکته نویسی وی، باید روش‌هایی انتخاب شود تا با سطح فرهنگ خانواده تناسب داشته باشد. متناسب با ساختار خانواده‌ها، باید از روش‌هایی برای جلب همکاری آنان استفاده کرد. برای رسیدن به این هدف می‌توان با تشکیل جلسه‌های گروهی والدین یا جلسات انفرادی، آن‌ها را تحت آموزش قرار داد (تبریزی، ۱۳۹۴ : ۱۲۵). پژوهشگران نیز، پس از برگزاری چندین جلسه با والدین دانش‌آموز و اصلاح باورهای نادرست آنان، با یاری جستن از نظرات صاحب نظران، در خصوص اختلال دیکته نویسی در حافظه دیداری، به ارائه چهار راه حل از میان راه‌حل‌های موجود می‌پردازند :

«کارت‌های مقوایی به ابعاد ۷ در ۱۰ سانتی‌متر تهیه می‌کنیم. سپس واژه‌هایی را که دیکته‌ی صحیح آن‌ها نیاز به حافظه دیداری دارد (سبک، سبک، اسباب، سطل و ...) انتخاب می‌کنیم و هر واژه را روی یک کارت می‌نویسیم. ابتدا یک کارت را به کودک نشان می‌دهیم تا به اندازه کافی به آن نگاه کند. سپس کارت را مخفی کرده و از وی می‌خواهیم دیکته آن واژه را با انگشت خود در هوا بنویسد. پس از این‌که وی در انجام این تمرین موفق شد، دو کارت را پی در پی به او نشان می‌دهیم و سپس می‌خواهیم با انگشت، دیکته هر دوی آن‌ها را در هوا بنویسد. سپس به همین ترتیب، به تعداد کارت‌ها اضافه می‌کنیم. با انجام این تمرین‌ها روزانه به مدت ۱۰ الی ۲۰ دقیقه حتی پس از گذشت یک هفته، دانش‌آموز پیشرفت محسوسی را در درس دیکته نشان خواهد داد» (همان : ۶۲).

« ابتدا دو تصویر را انتخاب کرده و یک به یک در معرض دید دانش‌آموز قرار می‌دهیم و سپس تصویرها را مخفی می‌کنیم و از او می‌خواهیم که آن تصاویر را شرح دهد. اگر کودک قادر به یادآوری آن‌ها بود؛ در مرحله بعد چهار تصویر را به وی نشان می‌دهیم، تا حافظه دیداری کودک به حد طبیعی یا بالاتر از آن برسد» (همان : ۵۶).

« مجموعه محدودی از اشیاء را به ترتیب خاصی می‌چینیم و از دانش‌آموز می‌خواهیم نام و ترتیب قرار گرفتن آن‌ها را به خاطر بسپارد. سپس چشمان او را می‌بندیم و جای چند وسیله را با هم عوض می‌کنیم. بعد از وی می‌خواهیم اشیاء را به ترتیب قبلی بچیند» (همان : ۵۹). حال آن‌که اگر مدارس بازگشایی شوند و آموزش‌ها به صورت حضوری بازگردند، معلم می‌تواند در فضای کلاس، این کار را انجام دهد. به این صورت که دانش‌آموز را به بیرون کلاس برای دقایقی هدایت کند، سپس مکان نشستن چند دانش‌آموز را عوض کند. از او بخواهد وارد کلاس شود و بگوید جای کدام دانش‌آموز عوض شده است.

« پس از انجام تمرین‌های فوق، می‌توان کارت‌های مقوایی به ابعاد تقریباً ۵ در ۷ سانتی متر تهیه کرد و در آن واژه‌های هم‌خانواده را نوشت. مثلاً: خاص، اختصاصی، خصوصی، خواص و خاصیت. این تمرین موجب می‌شود که علاوه بر تقویت حافظه دیداری، کودک درک کند که این کلمات یک ریشه ندارند و هم‌خانواده هستند؛ بنابراین همانند هم نوشته می‌شوند. پس از چند روز تمرین، اگر فقط یک واژه را به کودک یاد دهیم، مثلاً واژه «سبب» را، بعد از وی بخواهیم که املاي این واژه را بنویسد، میزان موفقیت او در املاي صحیح واژه‌های هم‌خانواده آن نیز، حتی اگر این واژه را قبلاً ندیده باشد، بسیار افزایش خواهد یافت» (همان: ۶۸).

گاهی نیز می‌توان برای ایجاد انگیزه و شوق در کودکان و ساده کردن فرایند یادگیری، از شکل‌های گوناگون دیکته نویسی استفاده کرد. مزیت این کار، آسان‌سازی این فرایند و به‌کارگیری حس‌های مختلف جهت یادگیری است (همان: ۱۱۳). از جمله این روش‌ها می‌توان از روش‌های زیر نام برد:

نوشتن کلمات با استفاده از خمیربازی

دیکته گفتن دانش‌آموزان به یکدیگر

تصحیح دیکته‌ی دانش‌آموزان توسط یکدیگر

انتخاب راه حل جدید موقتی

تجزیه و تحلیل اطلاعات به ما کمک کردند تا، راه حلی را که برای دانش‌آموز مورد نظرمان عملی‌تر و کارآمدتر است را، برگزینیم. راه حل انتخاب شده، با توجه به تمامی اطلاعات به دست آمده از دانش‌آموز است. راه حل موقتی ما، در راه حل شماره ۱ است و علت به‌کارگیری آن عبارت است از:

با توجه به این که دانش‌آموز مورد نظر ما، از نوشتن با مداد روی کاغذ احساس خوشایندی ندارد، به همین دلیل ما راه حل شماره ۱ را انتخاب کردیم؛ زیرا این راه حل نیاز به نوشتن با مداد ندارد و باید با انگشتش در هوا بنویسد.

دومین علت انتخاب راه حل شماره ۱، این است که در هنگام مصاحبه با خود دانش‌آموز به این امر پی بردیم که وی، به بازیگری و پانتومیم علاقه‌مند است؛ بنابراین نوشتن املا در هوا با انگشتانش می‌تواند جذابیت خاصی برای وی داشته باشد.

سومین علت انتخاب راه حل شماره ۱، این است که با توجه به شواهد، محیط منزل این دانش‌آموز کوچک است و در صورتی که دیگر راه‌ها اجرا شوند، ممکن است که نتایج مطلوبی از این منظر ندهند.

چهارمین علتی که ما اقدام به اجرای این راه حل کردیم، این است که این راه حل، نیاز به صرف هزینه‌های هنگفت ندارد.

راهکارهایی جهت حل اختلال دیکته نویسی در حافظه دیداری...

این راه حل با عقاید و باورهای والدین دانش آموز مورد نظرمان، متناسب است و مورد تایید والدین و معلم دانش آموز است.

اجرای یافته‌ها

ما انسان‌ها طبیعتاً برای یادآوری مطالب، باید انگیزه‌ای قوی برای به خاطر سپاری آن داشته باشیم و تا حدی که لازم می‌دانیم، آن را تکرار کنیم. حال برای این که تمرین انتخابی، به عنوان راه حل جدید موقتی، تاثیر بسیار زیادی در حل مشکل دیکته نویسی دانش آموز داشته باشد، باید برای دانش آموز انگیزه ایجاد کنیم تا با رغبت به تمرین‌های بیشتری بپردازد (همان : ۶۸).

در ابتدای اجرای طرح، جهت تقویت انگیزه دانش آموز برای وی پاداشی در نظر گرفته شد. دانش آموز متوجه شد که پس از نوشتن ۱۰ کلمه درست با انگشتانش در هوا، یک ستاره خواهد گرفت و پس از جمع آوری ۱۰ ستاره، یک هدیه به انتخاب خودش به او تقدیم خواهد شد. لذا بدین وسیله، هم، انگیزه وی را تقویت می‌نمائیم و هم، او جهت دستیابی به هدیه پایانی، نهایت تلاشش را به عمل خواهد آورد.

پس از تعیین پاداش، برای دانش آموز مورد نظر، به کتاب فارسی کلاس اول و دوم ابتدایی مراجعه شد. پس از واریسی این کتب، از ابتدا تا انتها، فهرستی از کلماتی که نیاز به حافظه دیداری دارند تهیه شد. لذا پس از اجرای این عمل، در جدول شماره ۵ لیستی از کلمات که املاي آنها نیاز به حافظه دیداری دارند ارائه شد. مطابق این جدول، هر یک از حروف هم صدا (ص و ث و س) و (ق و غ) و (ز و ظ و ذ و ض) و (ط و ت) و (ح و ه) در یک هفته، هفته ای چهار مرتبه، مجموعاً پنج هفته به دانش آموز آموزش داده می‌شوند.

سپس کارت‌های مقوایی در ابعاد ۷ در ۱۰ سانتی متر که حاوی املاي کلماتی است که مرتبط با حافظه دیداری هستند، تهیه شد. تمامی کلماتی را که در جدول شماره ۵ وجود دارند، با اندازه درشت و پُررنگ بر روی مقوا تایپ شد و در هفته، ۴ مرتبه به دانش آموز مورد نظرمان ارائه شد. ابتدا یکی از کارت‌ها مثلاً (اصحاب) را به وی نشان دادیم، و از او خواستیم که به خوبی آن را نگاه کند و سپس با انگشتانش آن کلمه را روی هوا بنویسد. وقتی که او موفق به نگارش درست کلمه اصحاب در هوا شد، کلمات دیگر نیز به همین ترتیب به وی عرضه شدند و پس از نوشتن صحیح تمامی این کلمات در هوا، ۲ الی ۳ کارت را همزمان به او نشان دادیم و پس از اینکه آن‌ها را به خوبی مشاهده کرد، کارت‌ها را مخفی کردیم و از وی درخواست شد که آنها را به ترتیب در هوا بنویسد. هر دسته از حروف هم صدا در یک هفته تمرین شدند و مجموعاً این عمل پنج هفته به طول انجامید.

به منظور نشان دادن کلماتی که موجود در کتاب فارسی اول و دوم ابتدایی هستند و روی کارت نوشته شدند و همراه دانش‌آموز تمرین شدند، جدول شماره ۵ طراحی شده است که به تفکیک حروف، زمان ارائه و پایه طراحی شده است:

جدول ۵: لیست حروف هم صدا و کلماتی که در پایه اول و دوم ابتدایی نیاز به حافظه دیداری دارند

هفته	حروف هم صدا	کلماتی که در پایه اول نیاز به حافظه دیداری دارند	کلماتی که در پایه دوم نیاز به حافظه دیداری دارند	
هفته اول	س - ص - ث	کلاس- صاف - سبز - خرس - مسجد - سنجد - سکه - سبزه - سیب - سیر - سمنو - سینه - دست - سفید - سرباز - صحرا -بستان- استخر - سوارکار - صد- داستان- دوست- راستگو- صدف- صندوق- ثانیه - مثل- ساعت- صابون- مبعث	کلماتی که در پایه دوم نیاز به حافظه دیداری دارند	سپاس- خواست- پرسش - عکاسی- استفاده - کثیف- تندرست و سالم - خاکستری - سرود - صاحب - سیل - سحر خیزی - صحیح - اصفهان - ماسوله - آهسته - سنجاقک
هفته دوم	ط - ت	کتاب- تاب- چتر - اتاق - توت- سوت - توپ - حیاط - تعریف- رهبر- طول- وطن- تابید	خاطره - جماعت- طرف- برکت- کُت- تکان- پخت- بهداشت- خطرناک- طلا - قطره - طوطی - با نشاط - تنور - ترس- طاقچه- توس - تهران - تحویل	
هفته سوم	ق - غ	عُصه - قایق - بشقاب - چاقو- قوری - فندان- قارچ - غروب - آقا- فنادی- قشنگ- پارچه- نقاشی- انقلاب- مرغابی- جغد- کلاغ- منقار- غمگین- پیغمبر- غار	غافل- چغندر - غذا - دقیقه- قرمز - قبول- خوش خلاق - باغ - قالی - موسیقی- قلم مو - نقشه - قول - قار قار - قله- قالیچه - قوری	
هفته چهارم	ح - ه	هوا- مهتاب - ماه - میهن- هشت پا- ماهی- نهنگ- کوسه - حلزون- احساس- حرکت- حیوان- حوض- دهه - بهمن- دهان- حضرت	نهاد - مهر - احوال پرسی - مجله - برگه - رایانه - هم گروهی- هنرمند-خوش حال- همکاری- همسایه- حوصله-	

حنایی - همد - حرم - حمله - حافظ	محمد (ص) - هرگز - حق - مهربان		
سپاس گزارم - نظم - لحظه - بی زبان - پاکیزه - مواظب - جایزه - نظافت - پدربزرگ - زیارت - عظیم - اعضا - نوروز	آزاده - زندگی - اذان - زردآلو - رزمند - تیر انداز - سرباز - زیبا - پرواز - گوزن - بازار - میز - زنگ - آموزگار - شالیزار - لذت - ذرت - اجازه - تمیز - زمین - رضا -	ز - ذ - ض - ظ	هفته پنجم

نظارت بر اجرای راه حل

مطابق با برنامه زمانی کلمات در جدول شماره ۵، در طی پنج هفته، هفته‌ای چهار جلسه، کلماتی که نیاز به حافظه دیداری دارند، به دانش آموز ارائه شدند و در تمامی جلسات، عملکرد دانش آموز زیر نظر قرار گرفته شد. جدول شماره ۶ بیانگر روند پیشرفت دانش آموز در طی هفته‌های اجرای طرح است. در این جدول بیان شده است که در طی پنج هفته تمرین با دانش آموز، (هر هفته ۴ جلسه)، دانش آموز از ابتدای جلسه چه تعداد خطا داشته است و پس از طی جلسات تمرین میزان خطای وی تا چه حد تقلیل یافته است:

جدول ۶: بررسی روند پیشرفت دانش آموز

ردیف	تعداد خطا در جلسه اول	تعداد خطا در جلسه دوم	تعداد خطا در جلسه سوم	تعداد خطا در جلسه چهارم
هفته اول	۳۲	۱۹	۹	۲
هفته دوم	۲۰	۱۵	۱۰	۱
هفته سوم	۲۴	۱۸	۶	۴
هفته چهارم	۳۰	۲۵	۱۵	۹
هفته پنجم	۱۹	۱۴	۷	۳
مجموع خطا	۱۲۰	۹۱	۴۷	۱۹

٪۷۴

نویسندگان در قالب جدول شماره ۷، درصد کاهش خطاها را ارائه کرده‌اند:

جدول ۷: بررسی میزان درصد هر یک از خطاها

عنوان	درصد خطا در هفته اول	درصد خطا در هفته پنجم	درصد کاهش خطای کل
درصد	٪ ۸۶	٪ ۱۴	٪ ۷۴

جدول شماره ۷ نشان می‌دهد که دانش‌آموز، در ابتدای اجرای طرح در املای ٪۸۶ کلمات مشکل داشته و در انتهای هفته پنجم، این اختلال ٪۷۴ کاهش یافته و به ٪۱۴ رسیده است. همچنین در طی پنج هفته اجرای طرح، فهرست واریسی از عملکرد دانش‌آموز در طول جلسات، تهیه و اکنون پس از پایان جلسات به بیان ثبت مشاهدات پرداخته‌ایم:

جدول ۸: ثبت مشاهدات از پیشرفت دانش‌آموز در طی پنج هفته تمرین

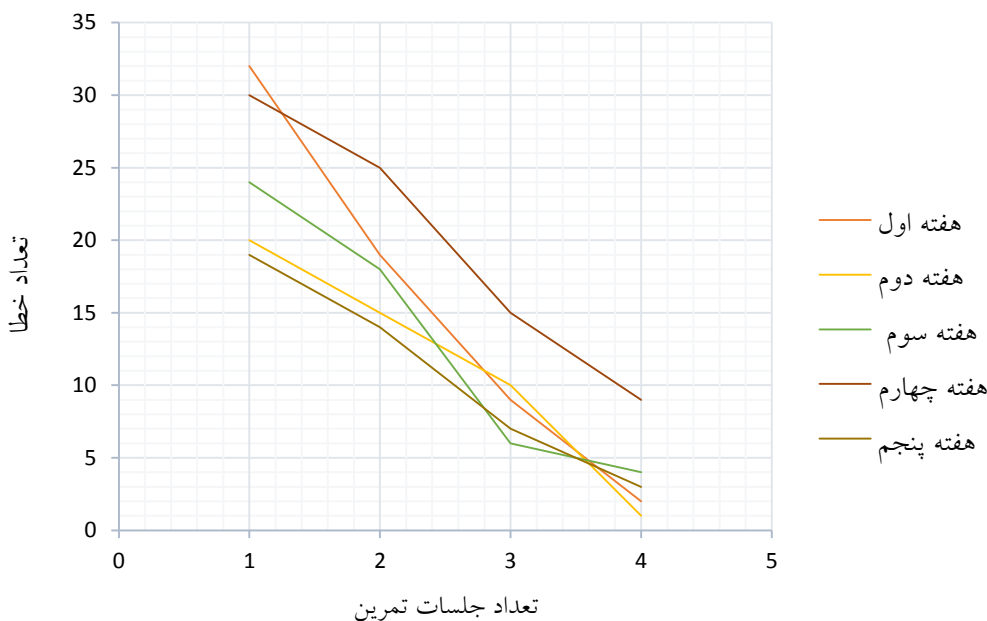
ردیف	فعالیت	عالی	خوب	متوسط	ضعیف
۱	میزان افزایش نمرات توصیفی در کارنامه ماهانه		✓		
۲	مسئولیت‌پذیری		✓		
۳	مشارکت و همکاری	✓			
۴	اعتماد به نفس		✓		
۵	علاقه به درس و مدرسه		✓		
۶	نظم و انضباط			✓	
۷	فن بیان			✓	
۹	میزان تمرکز		✓		
۱۰	گوش دادن و پاسخ دادن به موقع		✓		
۱۱	انجام به موقع فعالیت	✓			

ارزشیابی تاثیر اقدام جدید و تعیین اعتبار آن

از آن جایی که اطمینان از صحت و سقم هر کاری، مستلزم ارزشیابی آن عمل و پی بردن به درستی آن است، اکنون به ارزشیابی اقدام جدیدی که بر روی دانش‌آموز دارای اختلال دیکته نویسی در حافظه دیداری است، می‌پردازیم:

راهکارهایی جهت حل اختلال دیکته نویسی در حافظه دیداری...

سیر نزولی اختلال دیکته نویسی در حافظه دیداری این دانش آموز پس از اجرای راه حل اول به خوبی قابل مشاهده بود و ما نیز جهت نمایان کردن هر چه بیشتر این پیشرفت، نمودار شماره ۲ را ارائه کردیم:

نمودار ۲: سیر نزولی خطا در دیکته نویسی طی پنج هفته تمرین

از آنجا که اختلال عمده دانش آموز مورد نظرمان، اختلال دیکته نویسی در حافظه دیداری بود، وی قادر به یادآوری تصویر حروف مورد نظر نبود. پس از طی مراحل، نه تنها دیکته‌ی درست واژگانی را که غلط می نوشت، فرا گرفت؛ بلکه با خواندن و دیدن هر کلمه جدید، توانایی به خاطر سپاری آن کلمه را نیز به دست آورد که این می تواند مزیت چشم گیر به کارگیری راه حل انتخابی محسوب شود. از دیگر مزیت های این راه حل می توان به آسان سازی فرایند و به کارگیری حس های مختلف جهت یادگیری، خصوصاً در کودکانی که از نوشتن با مداد تنفر دارند، اشاره کرد.

جهت اعتبار سنجی راه حل انتخابی، حروف هم صدای (ص-ث-س) که در هفته اول با دانش آموز کار شده بود، مورد ارزشیابی قرار گرفت و از میان ۴۸ واژه هم صدای (ص-ث-س) موجود در جدول شماره ۵ که حدوداً پنج هفته قبل با دانش آموز تمرین و تکرار شده بود، وی قادر به نگارش کاملاً درست ۴۵ کلمه در دفتر املاي خود شد. این در حالی ست که در ابتدای امر و قبل از اجرای راه حل، از میان این ۴۸ کلمه، ۳۲ مورد را اشتباه نوشته بود.

نتایج، همگی نشان دهنده پیشرفت دانش آموز مورد نظر است؛ از جمله:

- نمرات توصیفی وی به نسبت ترم قبل و پیش از اجرای طرح، افزایش یافته‌اند.
- مهم‌ترین فرد خود دانش آموز است که وی بسیار ابزار خرسندی می‌کرد.
- خطاهای نوشتاری در کلمات هم صدا که نیاز به حافظه دیداری دارند، به طور محسوس در دیکته وی کاهش یافت و حتی از بین رفت.
- این طرح رضایت والدین و معلم دانش آموز را بسیار جلب کرده است.
- اعتماد به نفس دانش آموز و علاقه وی به نوشتن با مداد افزایش یافته است.

نتیجه گیری

در پژوهش حاضر سعی شد با روش اقدام پژوهی، سعی در برطرف کردن اختلال دیکته نویسی در حافظه دیداری دانش آموز کلاس دوم ابتدایی شود. این دانش آموز از پایه اول ابتدایی در تشخیص کلمات هم صدا دچار اختلال در حافظه دیداری بود. پس از گردآوری شواهد ۱ به این نتیجه رسیدیم که عواملی چون: ضعف در حافظه دیداری، عدم تشخیص حروف هم صدا، بی سوادی والدین، بی توجهی معلمان و مشاوران مدرسه، برجسب زدن بی دلیل به دانش آموز، تنبیهات بدنی، مجازی شدن آموزش و کلاس درس، محیط نامناسب و مشکلات اقتصادی خانواده، موجب بروز اختلال در حافظه دیداری و ضعف در دیکته نویسی در دانش آموز مورد نظر شده است. لذا ما به ارائه چهار راه حل مختص چنین اختلالی پرداختیم و با توجه به این که این دانش آموز، علاقه زیادی به نمایش و بازیگری داشت، یکی از آن‌ها را به عنوان راه حل موقتی برگزیدیم و به مرحله اجرا درآوردیم. به منظور چنین امری کارت‌هایی متشکل از حروف هم صدا (صبح، سفید، اصحاب، ثریا و ...) تهیه کردیم و به مدت پنج هفته، هر هفته‌ای چهارجلسه، کارت‌های مخصوص آن روز را به دانش آموز ارائه کردیم. سپس از وی درخواست کردیم به خوبی آن کارت‌ها را مشاهده کند و کارت‌ها را به ما بازگرداند، حال با انگشتانش کلمات را روی هوا بنویسد.

نتایج، حاکی از پیشرفت بسیار زیاد دانش آموز بود. او که در جلسات اول دچار ۱۲۰ خطا می‌شد، در انتهای هفته پنجم، تنها ۱۹ خطا مرتکب شد و هم چنین طی مصاحباتی که در پایان از وی انجام شد، علاقه زیادی نسبت به نوشتن با مداد پیدا کرده بود و تنفر وی از نوشتن مداد کاغذی کاملاً برطرف شده بود. طبق بررسی‌های به عمل آمده، دانش آموز در ابتدای اجرای طرح، در املای ۸۶٪ کلمات مشکل داشته و در انتهای هفته پنجم، این اختلال ۷۴٪ کاهش یافته و به ۱۴٪ رسیده است. هم چنین با توجه به اظهارات پدر و مادر و معلم، نتایج دیگر نشان می‌دهند که این راه حل، اعتماد به نفس و مسئولیت پذیری در دانش آموز را افزایش داده‌اند.

از آن جایی که شمار دانش آموزانی که دچار برخی از مشکلات رفتاری یا تحصیلی هستند، قابل توجه است، لذا پیشنهاداتی ارائه می‌شوند:

- در مورد دیگر دانش آموزانی که دارای اختلالات دیکته‌نویسی هم‌چون؛ قرینه نویسی، نارسانویسی، وارانه نویسی و ... هستند، اقدام پژوهی صورت گیرد و راه‌حل‌های مفید و کابردی دیگری به معلمان سراسر کشور ارائه گردد.
- راه‌حل‌های ارائه شده در پژوهش حاضر، در سطح بزرگ‌تری چون مدارس و یا مناطقی که دارای چندین دانش آموز دارای اختلال دیکته نویسی در حافظه دیداری هستند، اجرا شود. نظر بر این است که نتایج حائز اهمیتی در بر داشته باشد.
- معلمان و مربیان، از ابتدای امر توجه جدی به اختلالات دیکته‌نویسی دانش‌آموزان خود داشته باشند و با تشخیص به موقع و راه‌حل‌های کاربردی، در قالب اقدام‌پژوهی سعی در رفع این اختلال در وی کنند.
- همچنین در سطح اجرائی به صاحب نظران حوزه تعلیم و تربیت پیشنهاد می‌شود، دوره‌های ضمن خدمت در مورد اختلالات دیکته نویسی برای تمامی معلمان دوره ابتدایی برگزار کنند و در طی این دوره راه‌حل‌های مناسبی را به آنان آموزش دهند.

منابع

- اسماعیلی اقدم، روح الله (۱۳۸۸). رابطه ادراک از شیوه‌های فرزند پروری والدین با سبک‌های اسنادی در دانش‌آموزان سوم متوسطه. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی. دانشگاه شهید بهشتی.
- افروز، غلامعلی (۱۳۷۷). چکیده‌ای از کتاب روانشناسی تربیتی. چاپ اول، تهران: کلینی .
- افشاری، علی (۱۳۸۵). بررسی نقش و جایگاه تنبیه و تنبیه بدنی در آموزش و پرورش. پیوند، شماره ۳۲ : ۴۰-۳۳
- تبریزی، مصطفی (۱۳۹۴). درمان اختلالات دیکته نویسی. ویراست سوم، چاپ سی و پنجم، تهران: فراروان.
- تبریزی، مصطفی (۱۳۹۱). درمان اختلالات دیکته نویسی. چاپ دهم، تهران: فراروان

خیر، محمد؛ استوار، صغری (۱۳۸۵). «بررسی رابطه سبک‌های تفکر و برخی شاخص‌های طبقه اجتماعی با پیشرفت تحصیلی». دانشور رفتار، ۱۳ (۲۱) : ۵۵-۶۲.

درویش زاده، جواد(۱۳۷۹). بررسی آثار و نتایج برجسب زنی بر کودکان و نوجوانان. اولین همایش ملی جهانی سازی حقوق کودکان و نوجوانان از دیدگاه حقوقی و روان شناسی مشهد.

۴۹

رحمانی، جهانبخش؛ عابدی، محمدرضا (۱۳۸۳). «هنجاریابی آزمون ریون رنگی کودکان ۵ تا ۱۰ ساله در استان اصفهان». فصلنامه آموزه، شماره ۲۳ : ۸۱-۸۶.

کریمی، بهروز؛ عزیززاده، حمید؛ سلیمانی، اسماعیل(۱۳۹۲). «تدوین برنامه و مقایسه اثر بخشی سه شیوه آموزش مستقیم، آگاهی واج شناختی و ترکیبی بر درک مطلب خواندن دانش‌آموزان دبستانی دارای اختلال خواندن». ناتوانی‌های یادگیری، شماره ۳، دوره اول، پیاپی ۸ : ۶۰-۷۸.

گل محمدی، رستم(۱۳۸۴). بررسی آلودگی صدای مدارس و راه‌های رفع آن. سازمان توسعه، تجهیز و نوسازی مدارس.

- American Psychiatric Association (۲۰۱۳). Diagnostic and statistical manual of mental disorders ۵th ed. Arlington, VA :American Psychiatric Publishing.
- Attaran M.(۲۰۰۴). In translation E -learning bin 1st century .Argisoon DR, Anderson.Tehran :Madarese Hooshmand Publication.
- Fisher, D., Waldrip, B., & den Brok, P. J (۲۰۰۵) Students 'perceptions of primary teachers 'interpersonal behavior and of cultural dimensions in the classroom environment .International Journal of Educational Research, ۴۳(۱/۲), ۲۵-۳۸.
- Hughes, J .N., Gleason, K .A., & Zhang, D. (۲۰۰۵) Relationship influences on teachers'perceptions of academic competence in academically at-risk minority and majority first grade students .Journal of School Psychology, ۴۳,۳۰۳-۳۲۰ .
- Riley, P. (۲۰۰۹) An adult attachment perspective on the student-teacher relationship and classroom management difficulties .Teaching and Teacher Education, ۲۵(۵), ۶۲۶-۶۳۵.
- Schunk, D .H (۲۰۰۱) Social cognitive theory and self-regulated learning .In D .H .Schunk & B .J .Zimmerman(Eds) , Self-regulated learning and

- _____ راهکارهایی جهت حل اختلال دیکته نویسی در حافظه دیداری...
academic achievement :Theoretical perspectives pp.۱۲۵-۱۴۹. (Hillsdale, NJ :
Erlbaum)
- Yang, Y) .۲۰۰۳ (Dimensions of socio-economic status and their relationship
to mathematics and science achievement at individual and collective levels .
Scandinavia Journal of Educational Research، ۴۷ (۱) ۲۱-۴۱ .